
Hatvani József

„ÖRÖMÖK ÉS BOLDOGTALASÁGOK,
SIKEREK ÉS CSALÓDÁSOK...”

Vigaszágon. Csongrády Béla kötete

„...Hazatérésem óta, éppen negyven esztendeje dolgozom a városban, ebből azonban még nem következne, hogy szeretem is lakóhelyemet és tágabb környezetét, Nógrádot. Én mindenestre szenvedélyes lokálpatrióta vagyok, nem is értem, hogy mások hogyan képesek máshol élni. Csak e hegyek koszorúzta (fel)vidéken, csak ebben a történelmi, kulturális hagyományokban, értékekben gazdag miliőben érzem magam igazán otthon.”

Így vall magáról, életérzéséről Csongrády Béla *Vigaszágon* című, immár negyedik kötete hátsó borítóján. Nos, aki nem ismeri igazán a szerzőt, e kissé patetikusnak is tűn(het)ő sorokat, akár valamiféle fülszövegbe bújtatott „captatio benevolentiae”-nek is gondolhatná, jelesül, hogy a szerző imígyen kívánja elnyerni az olvasó jóindulatát. Pedig Csongrády most is „csak” őszinte, s legfeljebb az vezérelheti, hogy ez alkalommal is példát mutasson a „helyszelleme” iránti elkötelezettségével. Mint ahogy szülővárosa iránti tenni akarásról és cselekedeteiről szól egész munkássága, erről tanúskodnak könyvei, amelyek közül – a nemrégiben megjelent negyediket – a *Vigaszágon* című kötetét van szerencsém most a *Palócföld* olvasóinak bemutatni.

Még hozzá talán rendhagyó módon, minthogy először hivatkozni szeretnék egy közelmúltbeli irodalmi délutánra. Jelesül az 50 éves, Madách-díjas *Palócföld* folyóirat szerkesztősége által, június 4-én a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtárban, szépszámú publikum előtt megtartott ünnepi könyvheti rendezvényre, ahol a legújabb Csongrády-kötet bemutatójára is sor került. A szerzővel Dukay Nagy Ádám újságíró, költő beszélgetett. Rövid bevezetője után azzal folytatta, hogy a könyv címe némi magyarázatra szorul... Én pedig itt kezdem a *Vigaszágon* bemutatását, s tartalmas dialógusuk egyes elemeit recenzióm részévé is teszem.

Könyve címéről Csongrády Béla a kötet elülső borítójának fülszövegében – többek között – ezt írja: „Sokat töprengtem..., amíg olyan címet találtam, ami szerintem kifejezi, hogy milyen helyzetben van manapság – s már egy jó ideje – a kultúra, a művészet, amely az írások tárgyát képezi. Úgy tűnik, hogy – finoman fogalmazva – nincs a fő sodorban... De a vigaszágra sorolva,

onnan indulva is születtek már nagy győzelmek...” A szerző örök optimizmusa már könyve címében megvillan, írásainak egy jó részében pedig pregnánsan kifejezésre is jut.

A *Vigaszágon*, amelyet a szerző szülei emlékének ajánl, a korábban – többnyire a *Nógrád Megyei Hírlapban* és a *Palócföldben* – megjelent legkarakterisztikusabb dolgozataiból való válogatás. Jószerivel valamennyi írás – lett-légyen az interjú, riport, esszé, elemzés, recenzió vagy más műfaj –, ahogy Praznovszky Mihály a könyv bevezetőjében (amit *Bevezető helyett* címmel jegyez) fogalmaz, a Nógrádban „naponta létrejövő értékekről, a kultúráról, a művészetéről és persze az előítéletekről” szól. „Amelyek ellen Nógrád folyamatosan hadakozik. A politikai kiszolgáltatottság és a dogmatikus ítélkezés ellen. Mi mással tehetné, mint a táj értékeivel, az itt élők tehetségének minden nap újjászülető bizonyítékaival, akaratával. Csongrády Béla sem nyúl a direkt érvelés durva eszközéhez. Helyette interjúkat készít nógrádiakkal és a Nógrádot jelenlétükkel, tehetségükkel még ha rövid időre gazdagítókkal is. Eseményeket rögzít, új könyvek megszületését adja hírül, ünnepek krónikáját írja le... mindenből csak az derül ki : Nógrád nem adja fel.” E tömör és telitalát értékű méltatás után, jómagam különbül már aligha, legfeljebb csak részletesebben tudom bemutatni a Praznovszky titulálta „kulturális krónikát”.

Már a könyv végén elhelyezett Tartalom – én mindig ezt szemezgetem először – is sokatmondó, a fejezetcímek figyelemreméltóan kifejezőek: *Műhelymunka*, *Forrásvidék*, *Hívószó*, *Útjelző*, *Könyvséta*. Mindegyik kétagú összetett szó – a szerzőtől magától tudom – külön „kitalálva”, úgy hogy abban mindegyik szótagnak is mondanivalója van. Ízlelgetni is izgalmas: Műhely – munka, Forrás – vidék és így tovább. Több ez, mint játék a szavakkal: a szerző – minden írásában is megmutatkozó – gondolatgazdagságának, szókincs-tárának, kreatív kifejezőkészségének szép bizonyítéka.

A számozás nélküli első – *Műhelymunka* című – fejezetben a szerző hét interjúja található: tartalmaz, meditációra és továbbgondolásra készítő beszélgetéseket tartalmazva a Nógrádot „jelenlétükkel, tehetségükkel”, nem utolsósorban alkotó munkájukkal gazdagító ismeretlen ismerőseinkkel. Ők heten: Czinke Ferenc grafikusművész, Erdei Sándor szobrászművész, Újhelyi Eszter textilművész, Jókai Anna író, R. Várkonyi Ágnes történettudós, Réti Zoltán festőművész, Kovács Anna múzeumigazgató.

Czinke Ferenc (1926–2000), egy helyütt ezt mondja: „Mi most a XXI. század küszöbén egy új világra ébredtünk. A kozmopolitizmusnak, az amerikanizmusnak nagy szerepe van életünkben..., de ez nem azt jelenti, hogy nekünk a külföldtől most irtóznunk kell, mint ahogyan a nemzeti hurrázásnak, a nacionalizmusnak sincs létjogosultsága...” *R. Várkonyi Ágnes* így válaszol az Európához való viszonyunkkal, uniós tagságunk esélyeivel

kapcsolatban feltett kérdésre: „meggyőződésem, hogy számunkra, hazánk számára egyszerűen nincs más lehetőség. De nagyon jól fel kell készülni erre a történelmi léptékű és jelentőségű lépésre és annak várható hatásaira.” Kovács Anna múzeumigazgató terveiről nyilatkozik: „Továbbra is érvényesíteni szeretném a múzeum sepciális jellegét, amennyiben ez az intézmény főként a gyűjteményekre épít... A másik alapelvem, amelyet szeretnék a gyakorlatban is érvényesíteni, így szól: a múzeum közgyűjtemény, mi a közügy érdekében munkálkodunk, szolgáljuk ki a látogatókat még jobban, szorosabban együttműködve a civil szervezetekkel, közösségekkel.”

A könyv második fejezete a *Forrásvidék* címet kapta. Csogrády Béla gyökereihez nyúl vissza, saját forrásaiból és vidékéből (értsd: művészeti és kulturális környezetéből) merít, amelyekből mindig is előszeretettel táplálkozott, erőt, ihletet is kapott. Így kerül „képbe” az örök szerelem Madách és Mikszáth vagy éppen az „elfelejtett” Garai Gábor. Születésének századik évfordulója alkalmából tiszteleg a szerző id. Szabó István, és könyvpremierje alkalmából ifj. Szabó István előtt. Hitelesen, hangulatosan és színesen idéz fel ünnepi megnyitókat, megemlékezéseket, más emlékezetes eseményeket is. Egyetértek Dukay Nagy Ádámmal, aki ezt a fejezetet a könyv „tengelyének” tartja. A mintegy 90 oldalon megjelenő 28 kis dolgozat széles spektrumát öleli fel a közírásnak: itt olyan publicisztikák, hagyományos értelemben vett cikkek, zömmel a riport eszköztárát használó írások találhatók, amelyek a nógrádi értelmiség kritikájától a Nógrád-táncgálán, Kertész Imre *Sorstalanság* című könyve sorsának meditációján, a Tarjáni Tavasz és könyv ünnepének felidézésén keresztül, az idén 20. évfordulóját ünneplő dixieland-fesztivál és a 12. alkalommal megrendezett Arany János versmondó verseny méltatásáig terjednek.

Nemcsak e fejezet, de az egész kötet társadalompolitikai szempontból legfajsúlyosabb írásának a „Köszönöm, megvagyok”, avagy az értelmiségről – fekete-fehérben című – az esszé igényességével megírt – elemző dolgozatot tartom.

Csongrády Béla ebben az írásában – noha nem tagadja meg lokálpatrióta mivoltát – hűvös tárgyilagossággal tárja fel a salgótarjáni értelmiségnek a helyi társadalmi struktúrában, az 1990-es évek közepén elfoglalt helyét, elemzi kritikusan a város életében betöltött szerepét, mondja szemébe „némi” érdektelenségét, kényelmességét, szellemi igénytelenségét. Nem egyoldalúan elítélően teszi ezt, hiszen előzőleg rámutat a részben ide vezető gazdasági-társadalmi változásokra, az anyagi gondokra, a vidékiség szindrómájára és így tovább.

E dolgozat jóval túlmutat a lokális állapotokon. Igyekszik ugyan – jó lokálpatriótaként – árnyalni, a helyzetet: „Örömök és boldogtalanságok, sikerek és

csalódások, szárnyalások és beszűkült, ellehetetlenült életterek egyszerre jelentik tehát a salgótarjáni értelmiség közérzetét befolyásoló, meghatározó hátterét.” A recenzor sajnos az örömeiből és sikereiből kevesebbet tapasztal, szárnyalni is legfeljebb csak a fantáziát látja.

„A visszahúzódás lehet egyfajta reagálás arra a helyzetre is, hogy a piacgazdaság vesztesei között a »mezei értelmiségnek« – legalábbis egyenlőre – fenntartott helye van” – írta Csongrády 1997-ben. Most 2004-et mutat a naptár és a dolgozat szinte minden sora megállja a helyét. Mintha az idő állt volna meg: „Továbbra is kibékíthetetlen ellentétek látszanak bizonyos zászlók alá tömörült értelmiségiek között..” Írását egy optimista-kétkedő Lengyel László idézettel zárja: „Sarjadnak itt új erők és új igazságok.”

A *Hívószó* című – kisebb lélegzetű, de annál szívhez szólóbb – fejezetben, amely 8 írást foglal magában, Csongrády Béla azokat a személyiségeket „hívja” és „szólítja” meg, akik – ahogy mondta könyvbemutatóján – hozzá nagyon közel állnak valamilyen szempontból. Ide sorolta azokat a Madách-díjasokat, akiknek a laudációját megtehetette: Patakiné Kerner Editet és Korill Ferencet, továbbá Varga István foto- és Radics István festőművészt, akiknek a kiállítását megnyithatta, Kerényi Ferenc Madách-kutató kandidátust, akit 60. születésnapja alkalmából köszönhetett.

Ebben a fejezetben kaptak helyet – mint mondotta a szerző – azok a személyiségek is, akik térben ugyan többnyire távolabb vannak, de művészetüket vagy munkásságukat becsüli sokra és emberként is tiszteli őket, mert színes, érdekes egyéniségek. Közéjük tartozik Eszenyi Enikő, aki eredeti „szakmája” és elhivatottsága szerint színművész, az utóbbi időkben azonban rendezőként arat sikereket. Csongrády Béla most eredeti szerepkörében, az ízig-vérig színésznőt láttatja, amikor a salgótarjáni József Attila Művelődési Központ színpadán Dodo Gombár *Ég és nő* között című darabjában nyújtott alakítását elemzi.

Ebben a fejezetben ír Csongrády Béla Kadelka Lászlóról a Nemzeti Színház főügyelőről, aki a Madách-hagyomány Ápoló Egyesület vendége volt Salgótarjában. Itt tartott előadást Nemzeti és Madách címmel, „amely azonban inkább volt tényeken alapuló, de kedélyes anekdotázás, jó hangulatú nosztalgizálás, mintsem száraz visszaemlékezés, netán unalmas múltidézés.” A *Vigaszágon* e részében találjuk Csongrády Béla beszédét, amellyel a salgótarjáni születésű, nógrádi kötődésű, jelenleg az egri színházban alkotó Pilinyi Márta díszlet- és jelmeztervező kiállítását ez év elején bátonyterenyei Erkel Ferenc általános iskolában megnyitotta.

Személy szerint kifejezetten sajnálom, hogy az *Útjelző* című fejezet kedvenc műfajomból, a jegyzetből mindössze csak 7, ám igazán karakterisztikus írást tartalmaz. Feltételezem: valószínűleg terjedelmi korlátok miatt is,

hiszen a szerző bőven válogathatott volna nagyszerű jegyzeteinek gazdag tárházából. Ne felejtsük: a jegyzet az egyik legnehezebb, legigényesebb újságírói műfaj, ugyanakkor – ha jól írják – az egyik legkifejezőbb írásmű, véleményközlő publicisztika. Csongrády jegyzetiből ma is érdemes meríteni – mi több tanulni – főleg fiatal újságíróinknak. Ha az itteni jegyzetektől kellene valamelyiket is kiemelnem, zavarba jönnék, inkább az egész „csokrot” ajánlom.

A *Könyvséta* című rész méltó zárása a kötetnek. Könyvkritikákat tartalmaz, de a szerző a címmel is kifejezésre akarja juttatni, recenziói nem egyszerűen csak könyvlelemutatók, – szemlék vagy – bírálatok, inkább figyelemfelkeltő méltatások. Csongrády mintegy sétára invitálja az olvasót a könyvek világába. Hű marad önmagához, a világ minden kincséért ki nem hagyta volna Madách és Mikszáth (műveinek) népszerűsítését. Ezen túlmenően – egyébként evidenciaként – a hozzá közel álló, ma élő szerzők – kollégák, barátok – műveit méltatja. Aligha vethetjük szemére ezt, hiszen csupa tehetséges, főleg fiatal költő, író, drámaíró alkotását tűzte „tollára”: elég, ha közülük csak Dukay Nagy Ádámot és Marschalkó Zsoltot említem.

Csongrády Béla *Vigaszágon* című válogatás-kötetében – akarva-akaratlanul – sokoldalúságát csillogtatja: szerkesztő, közíró, esszéista, publicista, recenzor, színikritikus minőségében is megmutatja magát, arcát mindegyik szerepében jó szívvel, őszinte lélekkel fordítja az olvasó felé. Korábban megjelent írásait most újra egymás mellett, szinte szinkronban szemezgetve az a benyomása támad a recenzornak, mintha megelőzően csak fölöttébb felületesen futott volna át ezeken az írásokon, minthogy annyi „újat” vél felfedezni bennük. (A kisebb – többnyire technikai – hibák semmit nem vonnak le a könyv maradandó értékeiből.)

Ugyanakkor a régebbi írásművek egyik nagy értéke éppen az, hogy kiállták az idő próbáját is. Mindez annak is köszönhető, hogy a szerző kedvére, ám igényesen rostált korábbi opuszaiból. Volt miből, hiszen 1963-tól csupán csak a *Palócföld*-ben több mint száz írása jelent meg. Úgyhogy – tekintettel legaktívabbinak tűnő, mostani alkotói korszakára is – szívesen látnánk akár egy közeljövőben megjelenő újabb válogatáskötet is, miként az önálló új művére is érdeklődéssel számítunk.

A *Vigaszágon* a szerző első olyan kötete, amelyik a *Palócföld* könyvek új folyamában jelent meg. A Salgótarján Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Nógrád Megyei Egyesülete támogatásával, a Balassai Bálint Megyei Könyvtár kiadásában, 2004-ben megjelent ízléses – még küllemében is optimizmust és életigenlést sugárzó – könyv elülső borítóját Bencze Péter címlapfotója színesíti. Készült a Polar Stúdióban, Salgótarjánban.